

FEJÉRMEGYEI NAPLÓ

Novam ephemeriden, cui titulus „Fejérmegyei Napló“ a vobis institutum ad catholicarum partium proposita promovenda, id equidem probamus libenter. (Az általános katolikusok törekvéseinek előmozdítására „Fejérmegyei Napló“ cím alatt létesített új lapot mi örömmel helyesljük.) XIII. Leó pápa Zichy Nándor grófnak 1895. márc. 6-án.

Előfizetési árak:

Egészévre 12 korona, félévre 6 korona, negyedévre 3 korona.

Egyes szám ára 10 fillér.

Megjelenik minden kedd

és csütörtökön és szombaton este.

székhely: Lókal-utca 12.

Kiadóhíva.

GYULA KÖNYVNYOMDÁJA (Iskola-utca 4. sz.)

A király Berlinben.

(1000-r.) Tagadhatatlan, hogy a közös érdekeken kívül a szimpatia is elsőrangú szerepet játszanak a politikai életben. A hol meg van a szimpatia, ott könnyen talál a diplomácia is érdekközösséget és viszont a hol meg van az érdekközösség; ott könnyebben fejlődik ki az enten le condial, az érzelmi közöség. E kettő együtt teremtette meg a mi mai viszonyainkat a német birodalomhoz.

Mikor a francziák szedáni veresége után I. Vilmos porosz király, a kit ma „nagy“-nak neveznek, mert megalkotta federalisztikus alapon a nagy német egységet, 1871-ben bevonult Moltke diadalmas hadserege nyomán Párisba, így kiáltott fel: Welche Wendung, durch Gottesfüngung! Most mikor I. Ferencz József magyar király és osztrák császár diadalmasan bevonult Berlinbe, mi is ugyanígy kiálthatunk fel: Mily változás történt az isteni Gondviselés végzéséből! Ki gondolta volna, hogy azt az uralkodót, a kit 34 év előtt a német császár atyja, III. Frigyes, mint trónörökös, tönkrevert és visszavonulásra kényszerített Königrézt mellett, ma mint a német birodalom legősintébb barátját ünnepeljük a porosz fővárosban, és annyira figyelmesek legyenek iránta, hogy bevonulásánál még a königrätzer-strasse-t is elkerüljék vele, nehogy kellemetlen reminiscenciák ébredjenek a szivesen látott vendég lelkében. De ki gondolta volna különösen azt, hogy az egykori abszolút uralkodót, mint koronás magyar királyt ünneplik Berlinben és tüntetni fognak a volt osztrák provincia önálló államiságával.

Ime az Isten kifürkészhetlen utjai! pedig könnyen ráakadhatunk a berlini királynapok indítóokaira, ha visszagondolunk Vilmos császárnak a magyar fővárosban történt időzésére. A berlini ünnep nem akar más lenni, mint revanche azért a vendégszeretetért, melylyel a magyarok látták a fiatal tetterős császárt. A német nép hiu és büszke uralkodójára. Neki nem pictus masculus kell, hanem olyan államfő, a ki egyaránt tud imponálni ki- és befelé. A német nép a budapesti vendéglátásban a saját megtiszteltetését látta, mi pedig örültünk, hogy találkozik egy hatalmas ember a föld hátán, a ki észre vesz bennünket, hallott valamit történelmünkről és nem tipor el, mint a mi testvér nemzetünk az osztrák szokta. Ez hallatlan mérvben fokozta lelkesedésünket és ime ez a szívélyes ováció

és szimpatia, most ugy lehet a monarchia nagy politikai érdekeinek erősítésére szolgál. A lankadó hármasszövetség új életre kap, mint a hamvadó tűz, melyhez újabb égő anyag járul.

Óriási szláv tenger vesz körül bennünket, mely mint a tovahömpölgő áradat, elnyeléssel fenyeget. Mi ösztönszerűleg keresünk egy szilárd, kompakt pontot, a mibe kapaszkodva, megtartassuk állami és nemzeti pozíciókat és ez csak a legközelebbi szomszéd a német államszövetség lehet. Az olasz az csak accidentia, mely minden erkölcsi és fizikai erő nélkül nekünk semmit, legfellebb Németországnak nyújt némi biztosítékot a francia boszu-politika ellen, mely mai nap is fájlalja Elzász-Lotharingia elvesztését.

Hogy pedig így nemcsak a kölcsönös érdekek, hanem a nemzetek természetes hajlamai is megfelelő módon kielégítést nyerhetnek és ideig-óráig biztosítják a békét és európai egyensúlyt, abban kiváló érdeme a genialis német császárnak van.

Nem szabad azonban elfeledni, hogy a szeretet áldozatokat kíván. Csupán platonikus érzelmekkel még senki sem tudott sikeres politikát űzni. És ha ezen oldalról tekintjük a hármasszövetséget, úgy meg kell vallanunk, hogy rank nézve ezen szövetség értéke mindaddig csak hypothetikus marad, amíg az keresztül nem megy a tűz- és vérkeresztségen. A német-olasz szövetség oly érvágás a mi gazdasági politikánkban, melyről nem tudni, megér-e annyit, a mennyi véráldozatot egy esetleges Balkán-konfliktus követelne monarchiánktól? Ezt a hiút eléggé megpendítette Ugron, a mult delegáció tárgyalásain. De van ennél még egy fontosabb politikai háttérre is. Polyglott és állásilag szétdarabolt állam vagyunk. Az osztrák népek, sajnos, egészen perverz fogalmat magyaroznának bele a hármasszövetségbe, a mint azt a felfordult osztrák állapotok mutatják. Ezt a németek hazaáruló tendenciái és a német birodalomhoz való nyílt átpartolása is elég világosan bizonyítja. Az uralmon levő magyar párt előrelátóbb; még nem vallott egészen színt, de kétségtelen, hogy rájuk nézve a német szövetség csak annyiban becses, a mennyiben az bennünket egy protestáns államhoz köt. Hisz nem egyszer történt már kísérlet ily argumentumokkal feladni a nemzeti követeléseket. Azért nekünk még előrelátóbbnak kell lennünk, mert bizonyos, hogy a roskadozó protestáns uralom megmentésére fel fogják használni

a protestáns szövetséghez fűző hitbéli egységet is. A mint szlávainkat magnes erővel vonzza a caeropotizmus Oroszország felé, ugy protestáns magyarainkat elektrikus összeköttetésbe akarják hozni a hatalmas protestáns birodalommal. A mily szerencsés tehát ez az összeköttetés Németországra nézve, mert megtalálta Ausztriában a nyelv-, Magyarországra pedig a hit egysége által az összekötő kapcsolatokat, époly szerencsétlen Magyarország gazdasági és a kettős monarchia katolikus érdekeire nézve.

Ezzel a veszedelmekkel szemben, a mely előbb-utóbb domináló lesz, sőt már volt is a helpolitika vezetésében egyetlen remediumunk abban volna, ha mielőbb sikerülne Ausztria népeit ismét egy kalap alá vonni, hogy így egy újabb reformációs invázió ellen nyugotí határainkon kordont vonhatnánk. Ezért nem is lehet tisztán érteni azt a luza-vonát, melyet a Lajtlán tul űznek, holott épen nem lenne ördögi mesterseg az eddigi centralizációnak új formát adni. Csakis szabadkőmives agitációval lehetett eddig utját állani a federalizmusnak, mely a legtermészetesebb módja volna a kibontakozásnak az eddigi zárvarból. Hát mit értott Németországnak a federalizmus? Nem az tettes-e egységessé és nagygyvá? A nagyhatalmi állás egyetlen főérdeke a közös védelem, nagyon szépen megérné a federalizmussal is épen ugy, mint Németországban. Hisz ha jól a dolog fenekére tekintünk a pragmatika sankeió előtt még így sem állt a dolog. Különben a berlini látogatás talán sok oly kérdést megérlel, a melyet a rövidlátó osztrák politika eddig még meg nem emészthetett. Zsigmond király szobrának leleplezésére pedig oly perspektívát tár fel politikusaink előtt, a mely tiszta világításba helyezi a német szövetség végső konkluzióit. A Habsburg monarchiát eddig sem a nyelv, hanem a vallás választotta el a Hohenzollerektől. Ezt a választalat pedig fénn kell tartani azután is, ha nem akar felszivatni az erősebb fél által. A brandenburgi kapun, a mely alatt a berlini díszmenet az Unter den Lindenen át a királyi palotához vonult, nagy aranybetűs felirat ragyog a tavaszi napsugárban:

Omnia conando docilis sollertia vincit!

Talán csak nem kerülte el a mieink figyelmét sem, hogy ez az elv szerette meg a németeknek is azt a kapu felett álló arany diadalszekeret, a melyet emlékül a párizsi Louvre-ből hoztak magukkal.

Mai lapunk 4 oldal.

A vármegye közgyűlése.

(F. A.) Tudjátok-e mi volt a vármegye a múltban? Útér a nemzet organizmusában, mely a vért a szívből az agyba és a karokba vitte át, hogy gondolkozásra és erőkifejtésre képességet adjon. Világító torony a zivataros időkben, mely bizton mutatta az utat az eltevévedteknek. Megannyi fenkölt agy, a honnan szetsugárzott az eszme, mely diadalmasan járta be a haza tájait és a szétzüllésnek indult nemzetet törhetetlen egészségre egyesítette. Áldozati hely, hova lelkét, tudását vitte a közélet harczoza, s hol a gondolat csatáiban nagy tettek születtek. Bátyja, melynek falát hiába döngette az erőszak, s hasztalanul próbálta megmászni lopva a ravaszág, mert annak fokán éber férfiak örködték véreik felett. A törvények őre, a nemzeti eszmék zászlóhordozója volt ez az institució és élő tilalomfa a bitorló előtt. — Összesen hatvanhárom oszlop, mely a magyar nemzeti államnak mindenha biztos alapja volt.

Mig meg nem korhadt.

Mert mi most a vármegye? Immár nem a nagy elmék iskolája, hanem legtöbbször helyütt a korteseké, a kiknek tevékenységét és egész pályafutását közönségesen stréberségnek nevezük. Hajdan vezérelt katona, melynek fegyverzetét elszedte Tisza Kálmán és lakájt formált belőle Bánffy. Templom, melyből viczi-náliák börzéje lett. Zöld asztalát ma nem ütök fokossal a tüzeskedő nemesek, hanem, hanem ha lehetne, a posztóját is ellopják a settenkedő nemtelenek. Czinterem, a hol kísértetjárast vélünk hallani, ha néha napján egy tetemrehívás hangzik el benne.

Nézünk csak kissé körül és hallgassuk a Hont, Torontál vagy másfelől fúvó szeleket. A mi viszonyaink bizonyára szerencsésebbek. Szívesen elhiszszük, hogy itt kevesebb a rossz, enyhébbek a színek, de itt sem látunk tapasztalunk kellő buzgóságot, mely az általános stagnációba egy kis élénkséget, egy kevés friss vért próbálna önteni. Nem csupán a létező baj fájhat, de jönnek, az áldásosnak hiánya is. És megeresztünk néha egy-egy panaszkodó szót, de legtöbbször sikertelenül.

Mintha ilyes valamit hallottunk volna mi itt tegnap, a vármegye tavaszi közgyűlésén.

Felállt egy ember, Lits Gyula, és megkérdezte, mit alkotott egy esztendő alatt a vármegye? Mire használta fel a rendelkezésre álló erőket, ültetett-e el bár egy egészséges magot, melyből valami teremhene? Látja — ugymond — azt a papírfüzetet, melyet az alispán a megyei közigazgatási állapotokról szóló jelentésnek nevez, de csak hiányos statisztikai adatokat talál benne. Itt a keret, de hol a kép, hol a tartalom? Hol van megírva benne, a mit tenni kellett volna, és hol az, a mit másképen kellett volna csinálni? Említ-e ez a jelentés valamely maradandó alkotást?

Régen hallottunk ilyen beszédet abban a teremben, mint ez volt, a Lits Gyuláé.

Sokszor meghallgatnánk ezt a kemény beszédű embert; kár, hogy olyan ritkán van hozzá szerencsénk. Szigorú kritikája nagy hatást tett s a főispán és az alispán egymásután szólaltak föl, felelve a vádakra és védelmezve a maguk igazát. Így a vita tartalmas és emelkedett lett, tanulságait pedig leszűrhetők mindazok, a kiket illet.

Örömmel jegyezzük fel ama kijelentéseket, melyek az államhatalom képviselőjének, a főispánnak ajkáról hangzottak el. *Segítő kezét nyújtani a kisbirtokosoknak: a kiszármányolókak szemben — ez volt az egyik — és érvényt szerezni, ha kell, szigorral, a magyar államnely jogának, ott, a hol az mint mondatott, ignorálva van — így szólta a másik. Zugó éljenzés volt e szavakra a válasz ott a nagy teremben, és mi különös tisztelettel írjuk le most az általunk mindenkor nagyrabecsült főispán nevét. Hiszszük, hogy a minek szükséges voltát báró Fiáth Pál elismerte, annak mindenkor hathatós pártolója lesz.*

* * *

Kevésell tíz óra után nyitotta meg a főispán a meglehetősen népes közgyűlést, mely egész csöndes lefolyásnak ígérkezett. Az alispáni jelentés bemutatásakor azonban felállott Lits Gyula orsz. képviselő és a jelentést szigorú bírálat alá vévén, néhány megjegyzést tett annak feltűnőbb hiányosságaira. E megjegyzések tartalmas beszédű növekedtek s a bizottsági tagok szinte ijedt meglepetéssel hallgatták a megyei közállapotokról mondott meggyőző erejű — s itt elég szokatlan — kritikát.

Itt adjuk Lits Gyula beszédét terükhöz mért kivonatban.

Gazdasági dolgok.

Különösen találja a szülő, hogy a bizottsági tagok alig foglalkoznak a kinyomatott és jóval a közgyűlés előtt szétosztott alispáni jelentéssel. Ő most alaposan áttanulmányozta ezt a jelentést, melyet sablonos statisztikai kimutatásnak talált. Hiányzik belőle az eszme, a koncepciói keréksége. Ennek a jelentésnek alaposnak és mindenekfelett programszerűnek kellene lennie, holott csak kurtán végez a legfontosabb kérdésekkel. Ami kevés betű van benne, még annak összerakásánál sem gondoltak a helyesírás szabályaival.

A gazdasági viszonyokat tárgyaló rész pongyola, ezt így elfogadni nem lehet. Pedig ez okmányt képez, itt arra is figyelemmel kell lenni, hogy stílusai hiánya ne legyen.

Az alispán, mint a törvényhatóság bizalmának letéteményese, kell, hogy kiterjessze figyelmét minden fontos kérdésre, minden szép eszmének töle kell kisugárzani. A jelentésben ennek nyomait nem találja.

Van a vármegyének egy gazdasági egyesülete. Tiszteletreméltó férfiak alakították meg és tartják fenn, de semmi megnyilatkozását nem látjuk. Pedig most már megalakult az országos gazdasági egyesület; a miénk annak jó munkatársa lehetne s reméli is, hogy az lesz.

Az állattenyésztésről szólva az idegennek is feltűnik — ugymond — hogy közéseink marhaállományai csenevésznek, holott nekünk éppen az állattenyésztéssel kellene elsősorban törődnünk. A kormány támogatására is számíthatunk, csak igénybe kell venni.

Itt van a *gazdáközönség hitelkérdése*. Minden társadalmi osztály hitelügye rendezve van valahogy, csak a gazdákkal nem törődik senki. *(Ugy van!)* Hogy példával illusztrálja ezt, elmond egy esetet, mely élelken bizonyítja ezt az ellentétet. Egy *butta* zsidó szatócs, kinek az egész boltjában nem található száz forintára partékát, tavál ajánlatot tett neki, hogy megveszi az egész buzafermesét. Ő kétségbevonta az illető fizetőképességét, mire az kijelentette, hogy

csak berándul Pestre s ott nyomban kifizetnek 7—8000 pengőt az aláírására. Lám a gazdának mennyi lófas-futása, előzetes költségre kerül, míg csak néhány száz forintot kaphat valahol. A vidéki takarékpénztárak segítségével nagyon képes értékű, mert mint tudjuk, azoknál csak a busás osztalék a főzél.

Íme a fényes példa, a követésre méltó: Pestvármegye! Ott egymásután alakulnak a hitelszövetkezetek. Gróf Károlyi Sándor kiadta a jelszót, a törvényhatóság magává tette s ma már százakra megy ott a szövetkezettel bíró községek száma. Hol van itt nálunk szövetkezet?

Tallán Vilmos közbeszól: Lovasberényben, Pátkán, Zámolyon, Perkátni!

Lits Gyula: De sehol sem szabadna hiányoznia. *Es ki alakítsa meg a szövetkezeteket? Talán a teendőkkel tülhalmozott jegyző? A törvényhatóságnak, az alispánnak kell ez ügyet felkarolni és módot nyújtani arra, hogy a gazdáközönség az uzsorától megszabadulhasson.*

Ezután a jelentésnek a közegészségügyre vonatkozó részére tesz néhány megjegyzést, majd szól az

iskolaügyről.

Megdöböntő, hogy 36,000 iskolaköteles gyermek között — a jelentés adataitól eltérőleg — 11,000 van olyan, a ki egyáltalában nem járt iskolába. Ez így nem maradhat. Meg kell keresni az okát ennek az elretentő állapotnak, hogy orvosolható legyen. Két iskoláról azt mondja a jelentés, hogy ott a magyar államnelyvet *siker nélkül tanítják*. Ez a gondolat elviselhetetlen. Sok függ a tanfelügyelő intézménytől, mely szépen van megkoncipiálva, de felületesen van vérehajtvá. Vajjon hány iskolát látogatott meg a tanfelügyelő? Bizony edes keveset, már pedig egy vármegye tanügyét iródból dirigálni nem lehet. Vegye be az alispán a jelentésbe jövőre azt is, hányszor járt a tanfelügyelő az iskolákban.

Még egy kérdést intéz az alispánhoz a megyei árvaházról.

Négy esztendővel ezelőtt nagy lelkesedéssel szavaztuk meg ezen intézmény felállítását. Naiv lélekkel azt hittük, megérjük, midőn a nagy áldozattal föllállított hajlékba a szegény árvák bevonulnak. *Es még semmi!* Pedig pénz volna, mert mint a kimutatásból látható, az elmúlt évben is 25,522 forint folyt be e célra. De a vita mindeztideig a körül folyt, vajjon hol építsék az árvaházat? Es így még sokáig húzódnak a dolgok, nem lehetetlen, hogy a mai gyermekek beleöszülnek, még sem lesz semmi. Ne legyen czifra palota az az épület, csak egyszerű, kényelmes ház, hanem az épüljön fel minél előbb. (Helyeslés.) Kéri az alispán, igyekezzen oda-hatni, hogy valahára teljes erővel hozzátogjanak, mert a vármegye közönsége már nagyon türelmetlen. (Eljenzés.)

Husár Auguston alispán közönséggel fogadja a jóindulatu figyelméztetést. Elhiszi, hogy a jelentés nem tökéletes, de neki nem áll módjában minden adatot beszerezni. Szívesen veszi, ha az összeállításnál a részletekre figyelmeztetik. Jövőre különben másképp lesz, hiszen ma alakul meg a gazdasági bizottság. A hitelszövetkezetekre megjegyzi, hogy a hivatkozott vármegyében lelkes férfiak fogták fel az ügyet s a törvényhatóság csak később vette kezébe. Ha itt a közönség részéről hasonló irányu mozgalmat tapasztal, majd ő is szívesen segít. Az *iskolaügyről* szólva kijelenti, hogy a tanfelügyelő neki nem alárendelt közege, annak hatósága a közigazgatási bizottság. Ott tessék utána nézni. Az *arvaház* építése azért húzódtott, mert az ügy nagyon sok retortán ment keresztül. Most azonban már annyira megérett, hogy az árlejtést május 28-ára kitűzhették. Ha valami ismét közbe nem jön, reméli, hogy az építést még ez évben befejezhetik.

Lits Gyula: A tanfelügyelő nem szubordinált közege a megyének, de felszólításra a közgyűlésnek jelenteni köteles, ha adatokat kérnek tőle.

Koller Pál gazdasági előadó: A gazdasági viszonyokról vonatkozó részt ő állította össze. Ő mint a F. G. E. alelnöke saját szorgalmából gyűjtötte az adatokat, melyeket az alispán a jelentésben fölhasznál. Védelmezi a megyei állat-

